

KYNCL, Vojtěch: *Bestie. Československo a stíhání nacistických zločinců*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2019, 724 stran

V loňském roce uplynulo osmdesát let od vypuknutí nekrvavějšího konfliktu v dějinách lidstva. Druhá světová válka si vyžádala více než 60 milionů lidských životů. Většinu obětí přitom tvořili civilisté a v Evropě měla lví podíl na jejich likvidaci německá vyhlazovací mašinérie. Zůstává smutnou skutečností, že většina pachatelů těchto zvěrstev nikdy nebyla odsouzena, a pokud se tak stalo, nezřídká strávili ve vězení neúměrně krátkou dobu.

Nacisté byli po druhé světové válce stíhání takřka po celé Evropě, Československo nevyjímaje. Zatímco problematice stíhání nacistických zločinců v Československu v prvních třech poválečných letech v rámci tzv. mimořádných lidových soudů byla již věnována značná pozornost, neplatí to pro snahy o jejich potrestání v 60. a 70. letech minulého století, ani pro stíhání, které se rozběhlo po pádu železné opony. Postrádali jsme vyhodnocení činnosti Československé vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců a podchycení případů, které zpracovala a následně předala k vyšetření do okolních států. A kolik pachatelů se tedy nakonec podařilo odsoudit ve Spolkové republice Německo (SRN), Německé demokratické republice (NDR), Rakousku, ale i v Československu (ČSR/ČSSR)? Ambiciózního úkolu vědecky zpracovat uvedené otázky se ve své nejnovější monografii zhostil Vojtěch Kyncl z Historického ústavu Akademie věd České republiky (HÚ AV ČR).

Struktura práce

Kynclovu práci lze rozdělit na dvě velké části. V té první analyzuje stíhání nacistických zločinců v Československu, postoj ke stejné činnosti v západním Německu, vznik a činnost Československé vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců (ČKVZ). Dále rozebírá práci komise, její spolupráci s německými úřady i s obdobnými úřady v zemích východního bloku. Opomenut není ani přehled vývoje a počtu procesů v Rakousku, NDR i SRN od roku 1945. Nechybí ani metodika vyšetřování v západním Německu a posouzení vybraných právních otázek, např. promlčení válečných zločinů, rozdíl mezi válečným a nacistickým zločinem, problematika tzv. stavu nouze, který byl v poválečných vyšetřováních masivně zneužíván k ospravedlnění pachatelů, či rozkazů Vůdce.

Druhou – a obsáhlejší část – knihy tvoří popis devadesáti případů, jež autor vybral z uzavřených pamětních spisů ČKVZ. Ty jsou rozděleny podle časového období (první a druhé stanné právo, povstání českého lidu), místa konání (ghetto Terezín a Malá pevnost Terezín) či celkové společenské situace – vyšetřování válečných zločinců na území ČSSR po roce 1960, protipartyzánské operace. Poté následuje závěrečné shrnutí, seznam zkratk, poznámkový aparát, resumé v angličtině, seznam použité literatury a pramenů, seznam zdrojů vyobrazení – kniha obsahuje desítky fotografií pachatelů, míst, kde byly vraždy spáchány, i dokumentů – a nakonec jmenný a místní rejstřík.

Využití pramenů a práce s nimi

Jako základní stavební kameny práce posloužily Kynclovi fond 325 Stíhání nacistických zločinců z Archivu bezpečnostních složek (ABS) a fond 1145 ČKVZ z Národního archivu (NA). Byly vytěženy i další fondy z obou archivů mající pro knihu druhořadý význam. Důležité byly i dokumenty teritoriálních odborů z Archivu ministerstva zahraničních věcí (AMZV). Z cizích archivů využil autor především spisy z poválečného vyšetřování prováděného Ústřednou zemských justičních správ v Ludwigsburgu (Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen) uložené v místní pobočce Spolkového archivu (Bundesarchiv – BArch). Stejně důležité jsou prameny východoněmecké Stasi uchovávané v Úřadu spolkového pověřence pro dokumenty státní bezpečnostní služby bývalé Německé demokratické republiky (Die Behörde des Bundesbeauftragten für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik – BStU).¹ Cenným pramenem rovněž byla databáze trestních řízení s nacistickými zločinci probíhajících v letech 1945–2015 jak v SRN, tak i v NDR, vypracovaná Institutem pro soudobé dějiny v Mnichově (Institut für Zeitgeschichte). Autor bádá ještě v několika dalších archivech, které se však v práci objevují spíše sporadicky.

Pramenů využitých v monografii je velké množství. Chtěl bych obzvláště vyzdvihnout ty z Ludwigsburgu a z BStU, se kterými se v českém prostředí příliš npracuje, a rozsáhlý výzkum v ABS a NA. Každý historik musí ale zkoumané prameny důsledně kriticky vyhodnocovat a vzájemně komparovat a nesmí se spokojit s jejich prostým opisováním či převyprávěním. A to je bohužel kámen úrazu nejnovější Kynclovy monografie. Je založena převážně na plošném přepisování historických dokumentů a vlastní výklad událostí na základě kritické analýzy a porovnání zkoumaných pramenů se vyskytuje pouze v nedostatečné míře.

Jedním z největších nedostatků knihy je skutečnost, že Kyncl rekonstruuje životní údaje pachatelů zločinů pouze z jejich poválečných výpovědí (ať už v SRN či v NDR) a informací, které nashromáždili (převážně) českoslovenští vyšetřovatelé – z tzv. pamětních spisů. Uvědomuji si, že k některým mužům – i událostem – ani jiné údaje než z jejich vlastních poválečných výpovědí, svědectví přeživších či náhodných svědků nejsou k dispozici. K většině pachatelů, již byli povětšinou členy SS, se ale dochovály rozličné prameny z doby nacionálního socialismu uložené ve Spolkovém archivu v Berlíně. V prvé řadě se jedná o osobní složky důstojníků SS (fond SSO), dále osobní složky příslušníků SS a čekatelů na vstup do SS při Hlavním rasovém a osidlovacím úřadu – Rasse- und Siedlungshauptamt, RuSHA – SS (fond RS), které byly zakládány při podání žádosti o souhlas se sňatkem a které zpravidla obsahují ručně psané životopisy. Užitečné informace je možné nalézt i ve stranické korespondenci (fond PK) či ve složkách nejvyššího stranického soudu (fond OPG).

Kyncl v celé práci využil pouhé dvě osobní složky z fondu RS, a to složku vedoucího venkovní služebny Gestapa v Kolíně Paula Feustela a úředníka kladenského

1 V seznamu pramenů je mylně uvedeno, že BStU spadá pod německý BArch. Jeho začlenění do BArch je plánováno až v roce 2021 – viz <https://www.bundesarchiv.de/DE/Content/Pressemitteilungen/ueberfuehrung-stasi-unterlagen.html> (citováno k 9. 3. 2020).

Gestapa Killiana Rupprechta. Odkaz na tyto prameny je uveden v poznámkách pod čarou (s. 665, pozn. 441 a s. 673, pozn. 600), chybějí ale ve výčtu použitých pramenů. Pro celkový kontext by se jistě dala nalézt řada dokumentů ve fondu Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě (AMV 109) a Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu (AMV 110), které jsou k dispozici on-line na stránkách Národního archivu. Jelikož řada pachatelů pocházela z Rakouska, šlo by cenné osobní údaje nalézt v Rakouském státním archivu (Österreichisches Staatsarchiv/Archiv der Republik – ÖStA/AdR) ve složkách Personálního úřadu vídeňské župy.

Využití odborné literatury

Problematické je i vytěžení dosavadní odborné literatury. V jejím seznamu na konci monografie je uvedeno celkem 106 knih a článků. Téměř polovina z nich ale vyšla již před rokem 1989. Od knihy s tak širokým záběrem bych očekával mnohem hlubší znalost doposud vydané literatury. V poznámkách pod čarou autor přitom odkazuje na knihy a články, které v přehledu použité literatury neuvedl. Jedná se např. o studii Lenky Šindelářové (s. 695, pozn. 1122).² Nepochopitelný pro mě zůstává Kynclův postoj k vlastním pracím.³ Ty hojně využívá a slovo od slova z nich desítky stran inkorporuje do recenzované knihy. To samo o sobě nepřestavuje problém, v poznámkách pod čarou na ně odkazuje. Neuvádí je ale v seznamu literatury, a především je kopíruje bez jakékoliv korekce mylných údajů, jež jsou v nich obsaženy (viz např. níže případ Paula Feustela). I ony totiž trpí nekritickým přebíráním informací z pramenů.

Pokud by Kyncl využil další monografie a studie, mohl tak alespoň částečně redukovat množství zavádějících informací, které získal z pramenů, s nimiž pracoval. Bohužel se tak nestalo. Přestože zpracovával zločiny související s prvním a druhým stanným právem, Ústřednou pro židovské vystěhovalectví a konečným řešením židovské otázky, koncentračními tábory a jejich pobočkami na československém území, operačními skupinami bezpečnostní policie a SD, Slovenským národním povstáním či Pražským povstáním, opomenul zásadní práce k těmto tématům z posledních let, ať už šlo o monografie Alfonse Adama,⁴ Stanislava Kokošky,⁵ Lenky Šindelář-

2 ŠINDELÁŘOVÁ, Lenka: Einsatzgruppe H na povstaleckém Slovensku (1944–1945) a poválečná trestní stíhání. *Soudobé dějiny*, 2013, roč. 20, č. 4, s. 582–603.

3 KYNCL, Vojtěch: *Bez výčitek... Genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*. Historický ústav AV ČR, Praha 2012 (Práce Historického ústavu, Opera Institutu Historici Praegae, řada A – Monographia, sv. 40); TÝŽ: Velitel kolínského gestapa Paul Feustel. Dopadený válečný zločinec. In: *Východočeský sborník historický*, č. 19. Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice 2011, s. 125–174; TÝŽ: Heinz Barth a Oradour sur Glane mezi justicí a politikou. In: *Východočeský sborník historický*, č. 22. Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice 2012, s. 273–298; TÝŽ: Pardubická heydrichiáda ve vzpomínkách pachatelů. In: *Východočeský sborník historický*, č. 30. Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice 2016, s. 251–290 a TÝŽ: Poválečné vyšetřování zločinů gestapa v Klatovech. Případ Kilian Anton Rupprecht. *Moderní dějiny*, 2017, roč. 25, č. 2, s. 171–187.

4 ADAM, Alfons: *Otroci třetí říše. Pobočné koncentrační tábory na území České republiky*. G plus G, Praha 2016.

5 KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005.

řové,⁶ Tomáše Zouzala,⁷ kolektivní monografii tria historiků Kaňáka, Krčmáře a Vajskebra⁸ či edici dokumentů Vojtěcha Šustka⁹.

Ačkoli jsou v knize prezentovány zločiny příslušníků Gestapa, SD či Waffen-SS, autor nepoužil monografie věnující se struktuře a personálu těchto organizací. Ať už jde o dnes již klasické práce Jense Banacha,¹⁰ Michaela Wildta¹¹ či sborník sestavený Gerhardem Paulem a Klausem-Michaelem Mallmannem,¹² k problematice Waffen-SS dnes již existuje dostatek kvalitních studií. I ony mohly Kynclovi pomoci rozkrýt nepravdivé údaje obsažené v dokumentech ze západoněmeckého a československého vyšetřování. Ale nestalo se tak.

Faktografická přesnost

Z výše uvedených důvodů je v recenzované monografii velké množství faktických chyb. První velká kategorie omylů je spojena s vojenskou problematikou, ve které se Kyncl očividně neorientuje. SS-Gruppenführera a generálporučíka zbraní SS a policie Heinze Reinefartha a SS-Obergruppenführera a generála zbraní SS a policie Ericha von dem Bacha uvádí jako jediné držitele nejvyššího nacistického vyznamenání, rytířského kříže s dubovými ratolestmi, meči a brilianty, které měli obdržet za brutální potlačení Varšavského povstání (s. 56). Není to pravda. Držitelů tohoto vysokého – a nikoliv nejvyššího¹³ – vyznamenání bylo celkem 27. Jedinými držiteli z řad SS se stali SS-Oberstgruppenführer a generálplukovník zbraní SS Josef „Sepp“ Dietrich a SS-Obergruppenführer a generál zbraní SS Herbert Otto Gille.¹⁴ Reinefarth za potlačení povstání ve Varšavě obdržel „pouze“ dubové ratolesti k rytířskému kříži, von dem Bach rytířský kříž.¹⁵

Snad vůbec nejhoršího omylu se Kyncl dopustil v případě masového vraha Bruna Streckenbacha, ze kterého udělal div ne lidumila. Toho uvádí jako *zářný příklad* (!) jevu, kdy odmítnutí rozkazu nadřízeného vedlo k přeložení či zaražení služebního

6 ŠINDELÁŘOVÁ, Lenka: *Einsatzgruppe H. Působení operační skupiny H na Slovensku 1944/1945 a poválečné trestní stíhání jejích příslušníků*. Academia, Praha 2015.

7 ZOUZAL, Tomáš: *Zabráno pro SS. Zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Naše vojsko, Praha 2016.

8 KAŇÁK, Petr – KRČMÁŘ, Dalibor – VAJSKEBR, Jan: *S jasným cílem a plnou silou. Nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938–1939*. Památník Terezín, Terezín 2014.

9 ŠUSTEK, Vojtěch (ed.): *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava. Edice historických dokumentů. Svazek 1*. Scriptorium, Praha 2012.

10 BANACH, Jens: *Heydrichs Elite. Das Führerkorps der Sicherheitspolizei und des SD 1936–1945*. Ferdinand Schöningh Verlag, Paderborn – München – Wien – Zürich 1998.

11 WILDT, Michael: *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes*. Hamburger Edition, Hamburg 2002.

12 PAUL, Gerhard – MALLMANN, Klaus-Michael (eds.): *Gestapo za druhé světové války. „Domácí fronta“ a okupovaná Evropa*. Academia, Praha 2010.

13 Nejvyšším vojenským vyznamenáním nacistického Německa byl velkokříž železného kříže, který jako jediný obdržel Hermann Göring.

14 SCHERZER, Veit: *Himmlers militärische Elite. Die höchst dekorierten Angehörigen der Waffen-SS. Eine Auswertung nach den Akten des Bundesarchivs und des Nationalarchivs der USA. Band 1*, Adam-Kauth. Verlag Veit Scherzer, Bayreuth 2014, s. 220–221, 352–353.

15 Tamtéž, s. 71–72.

postupu. Doslova se můžeme dočíst, že *Streckenbach, jenž i přes neplnění rozkazu k brodadným vraždám byl sice degradován na kapitána, ale do konce války z něj byl opět generál-poručík a divizní generál* (s. 188). Uvedený se přitom po skončení polského tažení stal coby SS-Brigadeführer (nikdy degradován nebyl) velitelem bezpečnostní policie a SD v Generálním gouvernementu a Poláky nechal střílet doslova po tisících.¹⁶ Jeho „degradace“ měla úplně jiné pozadí. Po odchodu z Polska se stal vedoucím personálního úřadu u Hlavního říšského a bezpečnostního úřadu (Reichssicherheitshauptamt – RSHA) a po smrti Reinharda Heydricha zástupcem Heinricha Himmlera, který řízení RSHA dočasně převzal. Streckenbach si na pozici náčelníka RSHA „brousil zuby“, Himmlerova volba ale nakonec padla na Ernsta Kaltenbrunnera. Zklamany Streckenbach požádal o přeložení k Waffen-SS jako SS-Untersturmführer (poručík). Říšský vůdce SS jeho žádosti vyhověl a skutečně jej přeložil k jednomu záložnímu útvaru Waffen-SS v požadované hodnosti. U ozbrojených formací SS pak Streckenbach udělal raketovou kariéru a opravdu se stal velitelem divize.¹⁷

Prostou rešerší na Googlu by Kyncl zjistil, že Karl Dönitz a Chester W. Nimitz nebyli generálové (s. 163), ale velkoadmirálové, resp. admirálové loďstva. Oskar Dirlwanger nebyl znovu přijat do SS (s. 189), ale prostě přijat, protože členem SS nikdy předtím nebyl. Jeho jednotka se nepřejmenovala na 35., ale na 36. Waffen-Grenadier-Division der SS.¹⁸ V německé armádě se číselné pořadí praporů označovalo římskými číslicemi, kdežto pluky číslicemi arabskými. Označení *I. prapor IV. pluku tankových granátníků* (s. 324) by tak správně mělo být I. prapor 4. pluku tankových granátníků. Na straně 86 se můžeme dočíst o *I. rotě praporu Waffen-SS*. Taková jednotka vůbec neexistovala, nehledě na skutečnost, že roty se číslovaly arabskými číslicemi. Ani vyznamenání „železný válečný kříž“ (s. 324) neexistovalo, Kyncl tím má zřejmě na mysli buď železný kříž či válečný záslužný kříž.

Přisedící stanného soudu v Brně Erich Endlich nemohl být v roce 1938 přiřazen k Waffen-SS (s. 358), protože takto se ozbrojené útvary SS oficiálně nazývaly až od roku 1940.¹⁹ Viselsko-oderská operace Rudé armády je nesprávně označena jako *viselsko-dukelská operace* (s. 500). Životopis velitele vojenského výcvikového prostoru SS Benešov (od roku 1943 Čechy) *Otty* (ve skutečnosti Alfreda) *Karasche* (správně Karrasche) na straně 685 (pozn. 908) je celý špatně.²⁰ Velitel školy tankových granátníků SS v Prosečnici Hans Kempin se na konci války nestal velitelem *52. divize pancéřových granátníků „30. leden“* (s. 686, pozn. 916), nýbrž *32. dobrovolnické divize granátníků SS „30. leden“* (32. SS-Freiwilligen-Grenadier-Division „30. Januar“).²¹

16 FOEDROWITZ, Michael: Hledání koncepce okupační politiky. Náčelník Bezpečnostní policie a SD (BdS) v Generálním gouvernementu. In: PAUL, Gerhard – MALLMANN, Klaus-Michael (eds.): *Gestapo za druhé světové války*, s. 374–382.

17 WILDT, Michael: *Generation des Unbedingten*, s. 694–697.

18 SCHERZER, Veit: *Himmlers militärische Elite*, s. 224–225.

19 WEGNER, Bernd: *Hitlers politische Soldaten. Die Waffen-SS 1933–1945: Leitbild, Struktur und Funktion einer nationalsozialistischen Elite*. 9. Auflage. Ferdinand Schöningh Verlag, Paderborn 2010, s. 127–128.

20 Správné údaje srov. ZOUZAL, Tomáš: *Zabráno pro SS*, s. 123–125.

21 MICHAELIS, Rolf: *The 32nd SS-Freiwilligen-Grenadier-Division „30. Januar“*. Schiffer Military History, Atglen 2008, s. 66.

SS-Oberscharführer Erich Merwitz nemohl patřit do užší skupiny důstojníků kolem Karrasche (s. 511), neboť Oberscharführer byla pouze poddůstojnická hodnost.

U Friedricha Grauna je nesprávné datum a místo narození (10. 3. 1916 ve Walsrode, a ne 11. 3. 1916 ve Waldrode, s. 527). V případě *majora Franze Sinna* se pravděpodobně jedná o SS-Sturmbannführera Ericha Sinna (s. 528).²² Nebyl jsem schopný rozluštit, co se skrývá pod termínem *17. prapor divize Götz von Berlichingen*. Správný název jednotky byl 17. divize tankových granátníků SS „Götz von Berlichingen“. Útvary této divize nesly označení sedmnáctý pouze ve spojení s konkrétním druhem zbraně, např. 17. dělostřelecký pluk SS, 17. prapor útočných děl SS či 17. ženijní prapor SS. Nesprávný název celé divize – *jednotka SS Götz von Berlichingen* – je navíc uveden i v další části knihy (s. 636).

Rozpačitý jsem byl i z dalšího použitého názvu, a to *prapor „A und E – Batl.“ (výzvědný a náhradní prapor IV) policejní divize SS* (s. 594). Pravděpodobně je myšlen 4. výcvikový a náhradní prapor tankových granátníků SS (SS-Panzer Grenadier-Ausbildungs- und Ersatz Bataillon 4), který sloužil jako náhradní těleso 4. divize tankových granátníků SS „Polizei“ (4. SS-Polizei-Panzer Grenadier-Division).²³ Dalším Kynclovým nesprávným označením je pojmenování důstojnické školy SS v Bad Tölzu jako *výcvikového střediska SS v Bad Tölzu* (s. 693, pozn. 1075). Na straně 693 (pozn. 1076) je 8. jezdecká divize SS „Florian Geyer“ (8. SS-Kavallerie-Division „Florian Geyer“) pojmenována jako *8. jezdecká kavalérie* a na straně 637 je místo 14. divize granátníků SS (haličská č. 1) – v originále 14. Waffen-Grenadier-Division der SS (galizische Nr. 1) – uvedeno *jednotka SS Galizien*.

Další okruh omylů a nepravd souvisí s organizační strukturou a personáliemi německé tajné státní policie, kriminální policie a bezpečnostní služby SD. Jeden z nejnebezpečnějších zaměstnanců pražského Gestapa Jaroslav Nachtmann je označen jako *resident SD a výzvědačské eso SD* (s. 92, 216), ačkoli pro SD nepracoval.²⁴ Nepracoval ani v *oddělení II BM 3*. Správné označení této organizační jednotky pražského Gestapa bylo obor (Sachgebiet) II BM 3.²⁵ Nachtmannův konfident Josef Veselý je nesprávně označen jako *konfident SD* (s. 217). Následuje zmínka o *kriminálním komisáři* královéhradeckého Gestapa Schröderovi (s. 217). Tím je pravděpodobně myšlen vrchní kriminální tajemník Ludwig Schröder.²⁶ Nechvalně proslulý vedoucí lyonského Gestapa

22 PLACHÁ, Pavla: Osvobozený transport. Příběh pomoci vězňům z transportu smrti ve světle historických pramenů. *Paměť a dějiny*, 2018, roč. 12, č. 1, s. 77, 80.

23 YERGER, Mark C.: *German Cross in Gold Holders of the SS and Police, Volume 5 – Polizei Division and Police Units*. R. James Bender Publishing, San Jose 2010, s. 24.

24 PLACHÝ, Jiří: Příspěvek k životopisu zrádce Jaroslava Nachtmanna. *Historie a vojenství*, 2005, roč. 54, č. 1, s. 75–79.

25 K organizační struktuře pražského Gestapa srov. např. ABS, f. Stihání nacistických zločinců (325), sign. 325-61-6, organizační členění pražské řídicí úřadovny Gestapa z 15. 8. 1941. Nejdůležitější struktury pražského Gestapa jsem popsal v článku ZUMR, Jan: Organizační struktura exekutivního a kontrarozvědného oddělení pražského Gestapa. *Moderní dějiny*, 2018, roč. 26, č. 2, s. 251–290. Vzhledem k datu jeho vydání jej ale Kyncl ještě nemohl mít k dispozici.

26 ABS, f. Výpovědi zaměstnanců Gestapa a SD (dále jen 52), sign. 52-41-2, Stellenplan der Staatspolizei-leitstelle Prag (1941–1943), s. 50.

Klaus Barbie nebyl plukovníkem SS. Jeho nejvyšší dosaženou hodností byla hodnost kapitána (SS-Hauptsturmführer).²⁷

Nesprávně použitých termínů při označování organizačních jednotek úřadoven tajné státní policie je v knize vícero. Gestapo nemělo zvláštní oddělení pro židovskou otázku (s. 95). Každá (řídící) úřadovna měla referát II B,²⁸ který se zabýval církvemi, Židy a sektami.²⁹ Název „II B 1“ tudíž označuje obor, a nikoli referát (s. 413). Stejně tak mělo pražské Gestapo referáty II A či II BM, a nikoliv *oddělení II A či II BM* (s. 249, 263, 667, pozn. 472). Heinrich Krupke nebyl *vedoucím oddělení II A* (s. 278) u pražské úřadovny, ale referátu II BM.

Největší pozornost ze všech nacistických pachatelů Kyncl ve své knize logicky zaměřil na Ernsta Gerkeho, vedoucího pražské řídící úřadovny Gestapa v letech 1942–1945. K žádné jiné osobě totiž českoslovenští vyšetřovatelé nenashromáždili tolik usvědčujících materiálů jako právě k němu. Jelikož autor neměl k dispozici jeho důstojnickou složku z berlínského Spolkového archivu a nedostatečně kriticky přistupoval k údajům z československého i západoněmeckého vyšetřování, ani tady není případ analyzován bez chyb. Podle Kyncla měl Gerke nechat vraždit sovětské válečné zajatce v Tilsitu (česky Tylže, dnes Sovětsk) – s. 164. O Gerkeho se skutečně jednalo, ale nikoli o Ernsta, nýbrž Wilhelma! Ten byl členem tzv. operační skupiny Tilsit, která měla na svědomí tisíce vražd.³⁰ Ernst Gerke v této jednotce nikdy nepůsobil. Mylně autor uvádí, že k tzv. zvláštnímu zacházení (Sonderbehandlung), tedy mimosoudním popravám pouze na základě rozhodnutí policie, docházelo v Protektorátu Čechy a Morava až od roku 1943 (s. 99, 369). Prvním případem takovýchto vražd v protektorátu jsou známé popravy devíti studentských funkcionářů 17. listopadu 1939. Vyšetřování tohoto zločinu přitom Kyncl ve své monografii neopomíjí!

Ohledně povahy Gerkeho a byrokratického postupu v případě zvláštního zacházení využil Kyncl zcela nedůvěryhodnou výpověď Eduarda Fischera (s. 364). V prvé řadě je nutno uvést, že Fischer nestál dlouhou dobu v čele referátu II pražského Gestapa. V jeho výpovědi je správně uvedeno oddělení II (Abteilung II), které Kyncl mylně přeložil jako referát.³¹ Oddělení vedl Fischer pouze do června 1943, po následné reorganizaci se stal vedoucím kanceláře oddělení IV a vedoucím oddělení IV A a IV D a zástupcem vedoucího oddělení IV B a IV C, tedy de facto vedoucím exekutivy.³²

Jeho (míněno Gerkeho – pozn. J. Zumra) *nenávistné smýšlení* [vůči Čechům] *nejvíce ovlivňovali kriminální komisáři Krupke, Fuchs a Schultze*, píše Kyncl na straně 364. Dále nechává promluvit samotného Fischera: *Na základě mé tehdejší činnosti je mi také povědomý pojem „zvláštní zacházení“.* [...] *Ve většině případů vycházela iniciativa ke zvláštnímu*

27 SAXON, Wolfgang: Klaus Barbie, 77, Lyons Gestapo Chief. *The New York Times*, 26. 9. 1991 – viz <https://www.nytimes.com/1991/09/26/world/klaus-barbie-77-lyons-gestapo-chief.html?pagewanted=all&src=pm> (citováno k 9. 3. 2020).

28 Při následujících reorganizacích se označení měnilo.

29 Viz poznámka výše.

30 NOVELBRO1: Partial list of Einsatzgruppen A members. *Axis History Forum*, 8. 3. 2018 – viz <https://forum.axishistory.com/viewtopic.php?t=234062> (citováno k 29. 1. 2020).

31 *BArch Ludwigsburg*, f. B 162/8351, výpověď Eduarda Fischera z 20. 12. 1972, s. 31.

32 ZUMR, Jan: *Organizační struktura exekutivního a kontrarozvědného oddělení pražského Gestapa*, s. 270–272.

zacházení s vězni z oddělení ochranné vazby (II D – vedoucí inspektor Schumm). Žádosti byly kontrasignovány mým zástupcem kriminálním ředitelem Bührmannem a dále předány dr. Gerkemu. Jelikož rozhodnutí o zvláštním zacházení s vězni mohla přijít jen ze strany RSHA, musely veškeré žádosti tohoto druhu být předloženy služební cestou přes velitele bezpečnostní policie [a SD] RSHA. Z toho lze vyvodit, že tyto žádosti musely být podepsány dr. Gerkem (s. 364).

Fischer lhal. Iniciativa nevycházela z oddělení (správně referátu) II D, nýbrž od jednotlivých referentů. Referát II D nikdy nespravoval kriminální inspektor Schumm, ale mj. Ernst Bader. Ten byl ale v době Fischerovy výpovědi ještě naživu a Fischer mu jistě nechtěl přitížit. V době vyšetřování byl Fischer po Gerkem nejvýše postaveným žijícím představitelem pražského Gestapa a snažil se z vlastní odpovědnosti vyvléci. Ve své výpovědi tak zatížil pouze ty muže, kteří již nebyli naživu či byli nezvěstní a jeho slova nemohli vyvrátit (Krupke, Fuchs, Schultze, Schumm, Bührmann).

Žádosti jistě kontrasignoval sám Fischer, a ne jeho zástupce. Od září 1943 přitom Himmler udělil vyššímu veliteli SS a policie v protektorátu Karlu-Hermannu Frankovi pravomoc podepisovat rozsudky i bez jeho vlastního souhlasu, což dokládají dokumenty v Národním archivu.³³ Kyncl sice v poznámce pod čarou uvádí, že *později bylo kvůli přetížení RSHA upuštěno od praxe předávání zpráv do Berlína a rozhodnutí o „zvláštním zacházení“ měly učinit místně příslušné orgány vyšších důstojníků SS a gestapa*, prameny z Národního archivu ale necituje. Pravdivý není údaj o upuštění od praxe posílání zpráv RSHA, neboť ty musely být zasílány v každém případě.

Velkou pozornost věnoval autor i Paulu Feustelovi,³⁴ vedoucímu kolínského Gestapa v letech 1940–1945. Ten se po skončení druhé světové války usadil ve východním Německu, kde víc než dvě desetiletí vedl spokojený život. V roce 1971 byl zatčen, v následujícím roce odsouzen k trestu smrti a roku 1973 popraven. Dochovaný vyšetřovací spis je velmi rozsáhlý a Kyncl jej také hojně cituje. Měl k dispozici i Feustelův ručně psaný životopis z roku 1940. A přesto se ani zde nevyhnul zásadním chybám. Služebna Gestapa v Saské Kamenici nebyla *vedoucí úřadovnou* (s. 382), ale jen úřadovnou. Dále se můžeme dočíst, že *v prosinci 1939 nastoupil do kurzu SS a prestižní policejní školy v Berlíně-Charlottenburgu*. Nejednalo se o kurz SS, ale o kurz pro kriminální komisaře na důstojnické škole bezpečnostní policie a SD (Führerschule der Sicherheitspolizei und des SD). Feustel navíc neabsolvoval řádný kurz od prosince 1939 do června 1940, ale pouze „rychlou kurz“ od března do června 1940, což je i explicitně uvedeno v jeho životopise z roku 1943 dochovaném v jeho důstojnické složce v berlínském Spolkovém archivu.³⁵ Podle německého historika Banacha se tohoto kurzu prokazatelně účastnili tři muži, ačkoliv jich pravděpodobně bylo více.³⁶ V žádném případě jich ale nebylo 200 (!), jak nesprávně tvrdí Kyncl (s. 383). Bezprostředně po skončení kurzu nebyl Feustel jmenován kriminálním komisařem, ale kriminálním komisařem na zkoušku,

33 NA, f. Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu (NSM), sign. 110-4/69, Povolení H. Himmlera k provádění zvláštního zacházení ze 7. 9. 1943 adresované K. H. Frankovi.

34 Napsal o něm i samostatnou studii (viz výše).

35 *BArch Berlin*, f. SSO/203: Paul Feustel, životopis z 20. 4. 1943.

36 BANACH, Jens: *Heydrichs Elite*, s. 273.

a teprve po uplynutí zkušební doby se 1. ledna 1941 stal řádným kriminálním komisařem.³⁷ *S převzetím velení kolínské úřadovny přijal hodnost SS-Obersturmführera*, píše Kyncl na dalších řádcích. Ani tento údaj není správný. Feustel byl povýšen do uvedené hodnosti až 9. listopadu 1943, což opět bezpečně dokládají dobové prameny.³⁸ A stalo se tak teprve poté, co v březnu 1943 absolvoval kurz pro důstojníky SS na říšské škole bezpečnostní policie a SD v Praze.

Kyncl se pochopitelně věnoval i Feustelovým zločinům během heydrichiády. V této souvislosti se můžeme dočíst: *Bezprostředně po útoku* [na Reinharda Heydricha] *narychlo sezval Feustel všechny muže své služebny k poradě a vyzval je k nekompromisnímu postupu vůči potenciálním odpůrcům režimu. Vedle samotného gestapa byla aktivována i výzvědná síť důvěrníků. Malá kolínská úřadovna byla schopna zalarmovat několik set spolupracovníků a udavačů ještě v průběhu noci* (s. 394). Tady se Kyncl dopustil vážného omylu. K uvedené části textu chybí poznámka pod čarou a není tak jasné, odkud tuto informaci získal. Z celkového kontextu usuzují, že z Feustelovy poválečné výpovědi. Ta je ale v tomto případě nedůvěryhodná, neboť bylo v jeho zájmu Čechy co nejvíce očernit. Pod pojmem „spolupracovníci“ má Kyncl pravděpodobně na mysli konfidenty. Rozdíl mezi konfidentem a udavačem byl ale propastný. Zatímco prvně jmenovaný byl placeným agentem, kterého Gestapo aktivně vysílalo do organizovaných odbojových řad s úkolem je infiltrovat, informace od udavačů získávala tajná státní policie pasivně. Nebyli Gestapu k dispozici na povel, nýbrž jednali na základě své vlastní vůle a většinou anonymně.³⁹ Kolínské Gestapo tudíž nemohlo zalarmovat stovky (!) udavačů. A pokud jde o konfidenty, těch nemohlo mít více než několik málo desítek.

Vyšší velitel SS a policie ve Francii Carl-Albrecht Oberg nebyl povýšen na SS-Obergruppenführera dne 1. 7. 1944 (s. 181), ale až o měsíc později.⁴⁰ Poněkud zmatečné pro českého čtenáře je označení *vyšší velitel SS a policie pro Ostland* (s. 184). Asi ne každému dojde, že termínem „Ostland“ je míněn Říšský komisariát Ostland spravující okupovaná území Pobaltí a Běloruska. Na straně 194 se čtenář může dočíst o *SS-Gruppenführerovi a kriminálním radovi Harderovi*. Míněn je bezpochyby SS-Gruppenführer a generálporučík policie Wilhelm Harster, který v letech 1940–1943 zastával funkci velitele bezpečnostní policie a SD v Nizozemí.⁴¹ Zde Kyncl opětovně demonstruje svoji neznalost hodností uvnitř SS a policie. Podle směrnice z 1. července 1941 odpovídala hodnost kriminálního rady u bezpečnostní policie hodnosti Hauptsturmführera u SS. Kriminální rada s nejméně třemi odslouženými roky mohl být povýšen dokonce na SS-Sturmbannführera.⁴² V žádném případě ale ne na

37 ABS, f. 52, sign. 52-41-2, Stellenplan der Staatspolizeileitstelle Prag (1941–1943), s. 45.

38 BArch Berlin, f. SSO/203; Paul Feustel.

39 SCHAFRANEK, Hans: *Widerstand und Verrat. Gestapospitzel im antifaschistischen Untergrund 1938–1945*. Verlag Czernin, Wien 2017, s. 12–14.

40 *Dienstaltersliste der Schutzstaffel der NSDAP (SS-Oberst-Gruppenführer – SS-Standartenführer)*. Stand vom 9. 11. 1944. Herausgegeben von SS-Personalhauptamt, Berlin 1944, s. 10.

41 MEERSHOEK, Guus: Mocenský rozmach a pád. Bezpečnostní policie a SD v Nizozemsku. In: PAUL, Gerhard – MALLMANN, Klaus-Michael (eds.): *Gestapo za druhé světové války*, s. 417–420.

42 ABS, f. Ústředna státní bezpečnosti (dále jen 305), sign. 305-331-5, výnos o přijímání příslušníků bezpečnostní policie do SS a narovnávání hodností pro příslušníky SS a bezpečnostní policie a SD z 1. 7. 1941.

SS-Gruppenführera. Harsterův nadřízený, vyšší velitel SS a policie v Nizozemí Hans-Albin Rauter, je nesprávně označen jako *vyšší důstojník SS* (s. 194).

Zástupce vedoucího kladenského Gestapa v letech 1939–1940 Fridhelm Schüttler nevelel venkovní služebně v dolnorakouském Sankt Pöltenu po roce 1944 (s. 662, pozn. 388), ale od července 1942 do března 1943.⁴³ Na straně 259 je reprodukována fotografie zástupce vedoucího pražského Gestapa Joachima Illmera. Ta ale nepochází z kartotéky RSHA, ale z jeho žádosti o povolení sňatku zaslané Hlavnímu rasovému a osidlovacímu úřadu SS.

O tom, kam až může vést nevyužití nezbytných pramenů, svědčí případ přisedícího při stanném soudu v Praze *dr. Wolfganga Schlegela* (s. 260–261, s. 662, pozn. 396). Během prvního stanného práva v Praze opravdu zasedal při stanném soudu SS-Hauptsturmführer vládní asesor dr. Schlegel. Avšak nikoli dr. Wolfgang Schlegel, nýbrž dr. Friedrich Schlegel!⁴⁴ Roku 1941 totiž u pražské řídicí úřadovny Gestapa sloužili dva muži se stejným příjmením. Kriminální zaměstnanec dr. Wolfgang Schlegel pracoval v referátu II E (hospodářské záležitosti).⁴⁵ Vládní asesor dr. Friedrich Schlegel vedl referát II D (ochranná vazba)⁴⁶ a právě z titulu své funkce pravděpodobně zasedal u stanného soudu.

Následují další omyly a nepřesnosti. Velitel jednoho z referátů pražského Gestapa Ernst Bader je popsán jako *zasloužilý člen RSHA* (s. 263). Nevím, co si mám představit pod tímto pojmem, obzvlášť, když Bader v RSHA nikdy nepůsobil. Mj. to vyplývá i z jeho poválečné výpovědi, kterou měl Kyncl k dispozici!⁴⁷

Ukázkovým případem Kynclovy závislosti na výpovědích nacistických pachatelů je případ člena kontrašpionážního oddělení Oskara Fleischera. Ten byl vyslechnut v souvislosti s vyšetřováním zástupce vedoucího pražského Gestapa Joachima Illmera. Podle Kyncla byl *stále ještě dotčený obviněním ze spolupráce s nejmenovaným zrádcem* (Paulem Thümmelem – pozn. J. Zumra), *kteří ho v květnu 1942 zbavilo velení protiparšutistického oddělení a přesunulo jej do Plzně* (s. 263). Jako pramen mu při tom slouží jeho výpověď z roku 1972.⁴⁸

Není ale pravdivá. Fleischer si historku o své „degradaci“ a době svého přesunu do Plzně vymyslel a drze lhal, aby zakryl svoji zločinnou roli při vyšetřování atentátu na Reinharda Heydricha. V době vyšetřování byl vedoucím referátu III 3⁴⁹ a *obzvláště se vyznamenal při odhalování parašutistických organizací*. Účastnil se i dobývání chrámu svatého Cyrila a Metoděje, kde byli ukryti parašutisté a kde prokázal *příkladnou osobní statečnost*. Za své „zásluhy“ byl navržen na udělení uznání říšského vůdce SS. Tyto infor-

43 SCHAFRANEK, Hans: *Widerstand und Verrat*, s. 250.

44 Institut für Zeitgeschichte, databáze NSG, Dr. Friedrich Schlegel (4. 3. 1912), Dortmund (Z)/ 45 Js 27/71.

45 ABS, f. 52, sign. 52-42-1, telefonní seznam pražského Gestapa, jaro 1941 (blíže nedatováno).

46 Tamtéž, f. Různé bezpečnostní složky (135), sign. 135-18-11, telefonní seznam pražského Gestapa, konec roku 1941 (blíže nedatováno).

47 *BArch Ludwigsburg*, f. B 162/9528, výpověď Ernsta Badera ze 7. 11. 1972, s. 117.

48 Tamtéž, f. B 162/9528, výpověď Oskara Fleischera z 8. 11. 1972, s. 138–141.

49 ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV (2M), sign. 2M 12479, telefonní seznam pražského Gestapa (červenec/srpen 1942).

mace by přitom Kyncl našel v edici dokumentů Vojtěcha Šustka.⁵⁰ Fleischer se do Plzně přesunul až v říjnu 1942⁵¹ a jmenování zástupcem vedoucího největší a nejdůležitější venkovní služebny pražské řídicí úřadovny se rozhodně nedá považovat za „trest“.

Nepřesností se Kyncl dopustil i v případě způsobu obsazování přísedících stanných soudů v Brně. Píše, že tito muži byli důstojníky SS (s. 267). Ne vždy tomu tak bylo. Kriminální rada Koslowski se důstojníkem nikdy nestal,⁵² Josef Regelsberger,⁵³ Oskar (ne Gustav) Wendzio⁵⁴ či Karl Enderl⁵⁵ se důstojníky stali až v pozdějších letech. Klíčem k obsazování těchto pozic nebyla hodnost, ale služební zařazení (vedoucí referátů, oddělení, vedoucí venkovních služeben).

Na straně 279 je reprodukována fotografie nacistických pohlavářů v Praze včetně muže, který je označen jako vedoucí pražské řídicí úřadovny Gestapa Hans-Ulrich Geschke. Ve skutečnosti se jedná o neznámého SS-Hauptsturmführera. Wilhelm Schultze byl vedoucí oddělení obranného zpravodajství v letech 1941–1944, nikoli 1941–1945. Během heydrichiády nebyl zástupcem vedoucího Gestapa v Mladé Boleslavi Richard Nienau (s. 280), ale Karl Rotter, což jednoznačně dokazují dobové dokumenty.⁵⁶ Venkovní služebna Gestapa v Havlíčkově Brodě nebyla rozpuštěna na přelomu let 1939/1940 (s. 305), ale až v říjnu 1940.⁵⁷ Řidič pardubického Gestapa Gustav Mikisek nemohl být členem operační skupiny D od roku 1943 až téměř do kapitulace (s. 308), protože tato mobilní vyhlazovací jednotka byla na jaře 1943 rozpuštěna.⁵⁸ Spojenečtí letci Gordon Kidder a Thomas Kirby-Green byli na místo své popravy vezeni ze Zlína, a ne ze Vsetína (s. 347), a neuprchli z tábora *Luft III*, ale Stalag Luft III (s. 348).

Dr. Erwin Weinmann nebyl jmenován velitelem bezpečnostní policie a SD v protektorátu v říjnu 1942 (s. 364), ale 31. srpna 1942.⁵⁹ Hans Mohrbeck se nestal v září 1943 vedoucím Gestapa v Kolíně, nýbrž od července 1943 zastával tento post v Českých Budějovicích (s. 378). Jeho předchůdce Adolf Fuchs tudíž nemohl sloužit v jihočeské metropoli až do prosince 1943, nýbrž pouze do června 1943 (s. 663, pozn. 398).⁶⁰ Paul Weber byl zástupcem vedoucího úřadovny Gestapa v Karlových Varech,

50 ŠUSTEK, Vojtěch (ed.): *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava. Edice historických dokumentů. Svazek 1*, Dokument č. 1/96, s. 509–514. Jedná se o návrh na vyznamenání pro úředníky pražského Gestapa z 24. 6. 1942.

51 ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV (2M), sign. 2M 12368, zpráva o Oskaru Fleischerovi z 20. 12. 1945.

52 ADAMEC, Václav: Mýtus Koslowski. Kriminální rada brněnské řídicí úřadovny Gestapa Otto Koslowski. *Paměť a dějiny*, 2014, roč. 8, č. 4, s. 76–89.

53 *BArch Berlin*, f. SSO/14 B: Josef Regelsberger.

54 Tamtéž, f. SSO/236 B: Oskar Wendzio.

55 Tamtéž, f. SSO/185: Karl Enderl.

56 Tamtéž, f. SSO/50 B: Rotter Karl, posudek na Rottera z prosince 1943.

57 Tamtéž, f. Akten des Rassen- und Siedlungshauptamtes, RS/E 249: Anton Neubauer, životopis z července 1943 a RS/G 5011 Johann Weber, životopis ze srpna 1943.

58 ANGRICK, Andrej: *Besatzungspolitik und Massenmord. Die Einsatzgruppe D in der südlichen Sowjetunion 1941–1943*. Hamburger Edition, Hamburg 2003, s. 7.

59 NA, f. NSM, sign. 110-4/157, opis jmenovacího dekretu, 31. 8. 1942.

60 ABS, f. 52, sign. 52-50-9, organizační schéma pražského Gestapa (červenec 1943).

nikoli *vedoucím*.⁶¹ V letech 1944–1945 tuto pozici zastával Kurt Schulz-Isenbeck,⁶² a ne Kurt Schulze (s. 677, pozn. 742). Karl Tjaben je uveden nesprávně jako *vedoucí gestapa v Ústí nad Labem* (s. 415) i správně jako vedoucí Gestapa v Teplíci (mylně jako *Karl Tjaden*, s. 417). Vedoucího ostravského Gestapa Alfreda Josta uvádí v hodnosti *vrchního kriminálního komisaře* (s. 426), přestože taková hodnost u bezpečnostní policie vůbec neexistovala.⁶³ K. H. Frank nebyl jmenován německým státním ministrem pro Čechy a Moravu *v srpnu 1942* (s. 432), nýbrž o rok později.⁶⁴

Gregor Hajek byl členem Gestapa v Uherském Hradišti, v nadpisu u jeho osoby je ale uvedeno *uherskobrodské gestapo* (s. 517). Následně se můžeme dočíst, že *byl pravděpodobně členem Henleinovy SdP a jako sudetský Němec se podílel na okupaci ČSR*. I v tomto případě je Kyncl daleko od pravdy. Hajek byl rakouský státní příslušník, který byl členem NSDAP od roku 1926 (!) a který kvůli svému angažmá pro tuto stranu uprchl do Německa.⁶⁵

Bezradný jsem byl i z podkapitoly věnující se zločinům spáchaným během Slovenského národního povstání. Kyncl naprosto nepochopitelně ignoroval kvalitní práci Lenky Šindelářové na toto téma a výsledkem je až příliš mnoho nepravdivých informací.⁶⁶ Špatně uvedená jména, nesprávná data narození, hodnosti i služební zařazení. I umístění a pohyb jednotek jsou nezřídka nesprávně. Josef Hummel z olomouckého Gestapa, jenž se účastnil potlačení přerovského povstání, je na straně 598 uveden coby *kriminální asistent*, na další jako *kriminální komisař* a ještě na další straně jako *kriminální inspektor*! Ani jedna z uvedených hodností přitom není správná! Jednalo se o hodnost kriminálního tajemníka.

Kyncl má potíže orientovat se i v záležitostech spojených s koncentračními tábory. Theodor Eicke byl inspektorem koncentračních táborů již od roku 1934, a ne až od roku 1936 (s. 184). Prvního září 1939 měl mít Eicke *před veliteli záložních komand proslov, neboť ta převzala dozorcí úlohu namísto mobilních jednotek Totenkopfverbände [...]. V táborech přestali sloužit dosavadní strážníci, ale velitelé pocházející z prvních tvrdých let zde zůstali* (s. 185). Není jasné, co Kyncl myslí pojmem *velitelé záložních komand*. Táborové strážce byly s vypuknutím války nahrazeny staršími příslušníky Allgemeine-SS, a to pouze částečně. Mladší a fyzicky zdatní příslušníci a velitelé SS-Totenkopfverbände byli odveleni do Polska a podíleli se zde na likvidaci tamějších elit. Po porážce Polska vytvořili novou motorizovanou divizi SS Totenkopf.⁶⁷

61 BArch Berlin, f. SSO/223 B: Paul Weber.

62 Tamtéž, f. SSO/144 B: Kurt Schulz-Isenbeck.

63 ABS, f. 305, sign. 305-331-5, výnos o přijímání příslušníků bezpečnostní policie do SS a narovnávání hodností pro příslušníky SS a bezpečnostní policie a SD z 1. 7. 1941.

64 KÜPPER, Renné: *Karl Hermann Frank (1898–1946). Politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty*. Argo, Praha 2012, s. 187.

65 ÖStA/AdR, f. Gauakten: Gregor Hajek.

66 ŠINDELÁŘOVÁ, Lenka: *Einsatzgruppe H. Působení operační skupiny H na Slovensku 1944/1945 a poválečné trestní stíhání jejich příslušníků*.

67 KAŇÁK, Petr – VAJSKEBR, Jan: *Od Polizeiverstärkung k Verstärkte SS-Totenkopfstandarten. Geneze a nasazení specifického druhu represivních a okupačních jednotek SS v letech 1933–1941. Securitas Imperii*, 2009, č. 15, s. 46–47.

Velitel popravčí čety v Brně Karl Haase se nemohl roku 1934 stát příslušníkem SS-Totenkopfstandarten (s. 359). Jednotky SS v koncentračních táborech získaly roku 1936 čestný název SS-Totenkopfverbände (SS-TV) a teprve v následujícím roce se nejvyšším svazkem SS-TV stal pluk (Totenkopfstandarte).⁶⁸ Bernhard Voss nebyl velitelem 6. standarty SS, neboť ta náležela Allgemeine-SS, nýbrž 6. SS-Totenkopfstandarte, která patřila k tzv. zesíleným plukům SS Totenkopf (s. 250). Ty sloužily jako bezpečnostní a represivní jednotky na různých místech Evropy.⁶⁹

Heydrich nerozdělil koncentrační tábory podle stupně ohrožení na stupeň I až III dne 2. ledna 1940 (s. 257), ale až o rok později.⁷⁰ Systém koncentračních táborů nepadl pod pravomoc *Hlavního říšského bezpečnostního úřadu*, jak Kyncl mylně tvrdí (s. 496), ale Hlavního úřadu SS (SS-Hauptamt) a od roku 1942 Hlavního hospodářského a správního úřadu SS (SS-Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt). Na straně 502 je zmíněna neexistující *SS-Standarte Auschwitz-Oranienburg*. Podle aktuálního výzkumu se na území dnešní České republiky nacházelo celkem 38 pobočných koncentračních táborů, spadajících pod KT Flossenbürg (18), Gross-Rosen (17) a Osvětim (3).⁷¹ Kyncl ale (s. 88) uvádí 39 táborů (21 KT Flossenbürg, 11 KT Gross-Rosen, 4 KT Ravensbrück a 3 KT Osvětim).

Vnější hlídkovou službu v Malé pevnosti Terezín neprováděli *členové SS-Wachstandarte Böhmen und Mähren* (s. 454), ale příslušníci strážního praporu SS „Böhmen-Mähren“ (SS-Wachsturmbann, později SS-Wachbataillon Böhmen-Mähren).⁷² Výkonem trestu smrti zastřelením v Praze v době prvního stanného práva byly podle Kyncla pověřeny Strážní prapor SS Praha, Záložní tankový prapor SS II a Záložní prapor SS Deutschland (s. 262). Pouze název prvního z nich je uveden správně. Zbýlé dva útvary nesly označení II. náhradní pěší prapor SS „Totenkopf“ a náhradní pěší prapor SS „Deutschland“.⁷³

Specifickým problémem je Kynclova záliba uvádět u jednotlivých pachatelů všechna jejich jména obdržená při křtu. Např. Gerhard Erich Johannes Schrott (s. 544), Gregor Wilhelm Hajek (s. 547) a ještě mnohá další. Ta by měla být uváděna nanejvýš na počátku textu, nikoliv v nadpisech. Uvedení pachatelé byli povětšinou členy SS a v duchu ideologie této organizace přinejmenším z velké části vystoupili z řad svých církví. Důraz na užívání všech jmen tak jistě nekladli a ta se neobjevují ani v oficiálních dokumentech.

Navíc nemusí být hned jasné, které křestní jméno je to „pravé“, a člověk se v nich může lehce ztratit, což se stalo i Kynclovi. V knize jsou líčeny také zločiny libereckého Gestapa, kterému v letech 1942–1944 velel *Friedrich Rudolf Schröder*, údajně narozený

68 KAŇÁK, Petr – KRČMÁŘ, Dalibor – VAJSKEBR, Jan: *S jasným cílem a plnou silou*, s. 32.

69 VAJSKEBR, Jan: Bernhard Voss. Generálova cesta na popraviště. *Paměť a dějiny*, 2016, roč. 10, č. 2, s. 17–26.

70 Doslovný přepis rozkazu viz např. <http://www.tenhubergreinhard.de/themenuebersicht/einstufung-der-konzentrationslager.html> (citováno k 9. 3. 2020).

71 ADAM, Alfons: *Otroci třetí říše*, s. 322–324.

72 VAJSKEBR, Jan: Strážní prapory SS v Protektorátu Čechy a Morava. *Terezínské listy*, 2006, č. 34, s. 55–77.

73 Tamtéž, s. 64.

2. 5. 1912 (s. 415). Muž jménem Friedrich Schröder narozený k tomuto datu skutečně existoval.⁷⁴ Nebyl ale vedoucím řídící úřadovny Gestapa v Liberci, tím byl Rudolf Schröder narozený 7. 11. 1903.⁷⁵ Dokonce i fotografie na straně 416 zobrazuje nepravou osobu. Velitel bezpečnostní policie a SD v protektorátu Horst Böhme je na straně 277 označen jako Horst Kurt Böhme, o dvě strany dále jako Horst Alvin Böhme.

Nebylo v mých silách ověřit údaje ke všem pachatelům uvedeným v knize, ať už z časových důvodů nebo proto, že jsem postrádal potřebné dokumenty ze Spolkového archivu. A už vůbec jsem nemohl ověřit průběh všech zločinů prezentovaných v knize. I zde si totiž Kyncl „vystačil“ s poválečnými výpověďmi a pamětními spisy vzniklými s dvaceti- až třicetiletým odstupem. Ty samozřejmě obsahují cenné informace, jenže vznikly v 60. a 70. letech minulého století, přičemž dnes mají badatelé k dispozici prameny i literaturu, ke kterým jejich autoři v této době ještě neměli přístup. Chyb v monografii bude pravděpodobně ještě mnohem více.

V této souvislosti stojí za zmínku postoj samotného autora k pamětním spisům a jejich využívání: *Výhodou pamětních spisů byla jejich přehlednost a shrnutí závěrů vyšetřovatelů, které učinili na základě provedeného vyšetřování. Nevýhodou pak bylo složité ověřování uvedených faktů ve velmi rozsáhlých komplexech vyšetřování. Pamětní spisy o průměrném rozsahu kolem deseti stran [...] byly upraveny bez ztráty významu pro lepší srozumitelnost. Doplňování dalších faktů z českého vyšetřování by zkruslo výsledky vyšetřování, které posuzovali němečtí a rakouští vyšetřovatelé. Pokud to bylo možné, doplnil jsem je pouze o zjištění a závěry německých a rakouských vyšetřovatelů. Nepochybně má každá uvedená událost své místní znalce (historiky či badatele), kteří dokáží popsat řadu navazujících faktů a přírodních detailů. Tomu nelze v práci tohoto typu konkurovat, avšak důležitým vkladem je porovnání obvinění československých vyšetřovatelů a výpovědí nebo dokonce závěrů vyšetřovatelů v SRN, NDR a Rakousku (s. 205).*

Jak může být zjevné i z předchozích řádků, v řadě případů nemůže být o nějakém složitém ověřování faktů řeč, protože je lze získat z archivních pramenů a literatury dostupné na území ČR. Nehledě na to, že jsou mnohdy k dispozici volně na internetu. Nevím, co přesně je vkladem v případě využití výpovědí masových vrahů. Ti pochopitelně popírali, že by se kdy účastnili zločinů, které jim byly kladeny za vinu, resp. svůj podíl bagatelizovali. Jejich výpovědi naopak obsahují hodnotné údaje o jejich služební kariéře, ty ale musí být vždy porovnány s dobovými dokumenty. Což se zde nestalo.

Výhrady mám i vůči první (a kratší části). Na Slovensku bylo v rámci první retribuce v letech 1945–1947 odsouzeno k trestu smrti celkem 65 osob. Skutečnost, že z tohoto počtu byly nakonec popravy vykonány pouze ve 27 případech,⁷⁶ Kyncl neuvádí. Stejně nezmínil, že ze 16 osob odsouzených k trestu smrti v SRN byl trest vykonán jen ve 4 případech (s. 127). Rakouský teolog Alois Hudal, který po skončení druhé světové války pomáhal uprchnout do bezpečí řadě nacistických zločinců, je

74 Lze jej nalézt v databázi Bundesarchivu prostřednictvím aplikace Invenio.

75 BArch Berlin, f. SSO/102 B: Rudolf Schröder.

76 ŠINDELÁŘOVÁ, Lenka: *Einsatzgruppe H. Působení operační skupiny H na Slovensku 1944/1945 a poválečné trestní stíhání jejich příslušníků*, s. 264.

nesprávně označen jako *kardinál* (s. 108). Byl pouze titulárním biskupem aelským. Není pravda, že by tzv. Einsatzkomanda (operační oddíly) působila na území ČSR pouze na Slovensku v závěrečném období války (s. 95). Byla nasazena již při okupaci československého pohraničí v říjnu 1938 a „zbytku“ Čech v březnu 1939. Na rozdíl od pozdějšího nasazení v Polsku či v Sovětském svazu ale tehdy ještě nebyla pověřena úkolem fyzické likvidace nepřátel Třetí říše.⁷⁷ Erich Ehrlinger nevel *operačnímu oddílu 1b*, ale zvláštnímu oddílu 1b (Sonderkommando 1b).⁷⁸

Jako problematické shledávám i zpracování kapitoly „Metodika vyšetřování v SRN a posuzování vybraných právních otázek 1964–1975“ (s. 129–201). Autor se zde na základě hodnocení a argumentů vznesených na konferencích státních zástupců a soudců, jakož i na základě znaleckých posudků tehdejších historiků k různým problematickým právním otázkám snaží odhalit pohled osob rozhodujících o trestním stíhání a odsouzení nacistických pachatelů a vysvětlit, proč byla trestní řízení proti nim většinou zastavena.

Sám o sobě není tento postup nesprávný a je určitě přínosné i nutné vědět, na základě jakých argumentů rozhodovali příslušní lidé o vině či nevině nacistických zločinců a jak přistupovali ke klíčovým právním otázkám. Problémem je až skutečnost, že Kyncl tyto otázky rekonstruuje prakticky jen na základě přibližně 50 (!) let starých dokumentů. I ony obsahují faktické chyby, které nekriticky přejímá (viz výše – Dirlwanger, Harder, Rauter, Eicke, Oberg). K otázce poválečného trestního stíhání nacistických zločinců přitom již existuje rozsáhlá literatura, a to nejenom z pera historiků, ale i právníků, kteří se k celé věci pochopitelně vyjadřují ze svých pozic.⁷⁹ Kyncl se tak kupříkladu zaobírá otázkou trestního práva a soudnictví SS, studii českých historiků Kaňáka a Vajskebra k tomuto tématu ale nevyužil.⁸⁰

Terminologie a jazyková redakce

Krom faktografických chyb trpí kniha také nejednotným používáním různých termínů, což je zřejmě opět důsledkem doslovného přebírání textů z pramenů. Německé slovo *Sekretär* je někdy použito jako *sekretář* (s. 56, 188, 266, 598, 610, 662), někdy jako *tajemník* (s. 188, 273, 364). Pražská a brněnská řídicí úřadovna (Staatspolizeileitstelle Prag či Brünn) je označována i jako *vedoucí služebna* (s. 413), někdy jako *Stapoleitstelle* (s. 544).

Jako místo narození dozorce z Malé pevnosti Terezín *Štefana* (správně Stephana) Rojka je na stejné straně (s. 462) uváděn Hörbing i Štýrský Hradec! Bruno Lettow je na identické straně uveden jako vedoucí Gestapa v Karlových Varech od roku 1943

77 Podrobně k jejich nasazení srov. KAŇÁK, Petr – KRČMÁŘ, Dalibor – VAJSKEBR, Jan: *S jasným cílem a plnou silou*.

78 WILDT, Michael: *Generation des Unbedingten*, s. 591, 694–697.

79 Např. STOLL, Katrin: *Die Herstellung der Wahrheit: Strafverfahren gegen ehemalige Angehörige der Sicherheitspolizei für den Bezirk Bialystok* (Juristische Zeitgeschichte/Abteilung 1, Band 22). De Gruyter, Göttingen 2012.

80 KAŇÁK, Petr – VAJSKEBR, Jan: Trestní právo a soudnictví v rámci SS a policie v letech 1938–1945. *Securitas Imperii*, 2015, č. 26, s. 38–63.

i od roku 1944 (s. 271). V textu se rovněž objevují zcela shodné či velmi podobné pasáže vět na dvou různých místech. Týká se to např. bestiálního kápa z Gusenu Alexandra Keleberce (s. 207–214 a 629–630) nebo vedoucího tiskového odboru kanceláře říšského protektora Wolfganga Wolframa von Wolmar (s. 244–245 a 660).

Přínos práce a závěrečné shrnutí

Přihlédnou-li k délce práce (742 stran), je její přínos nízký. Pozitivně hodnotím fakt, že Kyncl dokázal zdokumentovat řadu případů odsouzení válečných zločinců v Československu po roce 1960. Pozoruhodná je na těchto případech skutečnost, že i komunistický režim odsuzoval nacistické zločince k nízkým trestům, které neodpovídaly míře jejich provinění. Nicméně zde postrádám celkový přehled o počtu odsouzených nacistických pachatelů na území Československa od uvedeného roku.

Ten naopak nechybí v případě Rakouska, SRN a NDR. V alpské republice byl po roce 1956 odsouzen za zločiny spáchané na území Československa pouze jeden muž (z celkem 20 odsouzených osob). V NDR bylo podle Kynclova výzkumu v letech 1945–1990 odsouzeno 43 osob, avšak pouze 10 po roce 1960. Navzdory své oficiální propagandě východní Německo důsledně stíhání nacistických zločinců neprovedlo. V SRN bylo v letech 1945–2002 pravomocně odsouzeno pouze 7 mužů a jen 3 po roce 1960, což podtrhuje bezzubost západoněmecké justice ve vztahu k potrestání nacistických zločinců. Stojí za zmínku, že dokumenty dodané do SRN skrze ČKVZ nepomohly k odsouzení jediné osoby! V této souvislosti je nutné poznamenat, že v knize schází informace o přesných počtech uzavřených pamětních spisů ČKVZ dodaných do Německa a Rakouska.

Jelikož Kyncl vypracovával svoji kazuistiku pouze na základě těchto dokumentů, zůstává paradoxem, že o většině odsouzených v SRN i NDR za zločiny spáchané na území ČSR – i o zločinech samotných – se dozvídáme minimum informací. Jen jméno, příjmení (ale i ta autor někdy uvádí neúplná či jen s počátečním písmenem), místo a dobu zločinu, velmi stručný důvod odsouzení a rok a výši rozsudku. Žádné další podrobnosti. Celou věc podtrhuje případ Silvestera Weiße, který byl roku 1964 jako příslušník operační skupiny H odsouzen na jeden rok vězení za zločiny spáchané na Slovensku (s. 635). Kyncl ve výčtu mužů odsouzených v SRN uvádí Weißeovo příjmení nepochopitelně pouze iniciálou W (s. 124), celé příjmení až v závěrečném shrnutí (s. 635). Podrobnosti o jeho stíhání lze nalézt v monografii Lenky Šindelářové,⁸¹ jakož i v její studii, na kterou autor explicitně odkazuje.⁸¹ Fakt, že byl Weiß na základě rozsudku podmínečně propuštěn a do vězení nenastoupil, Kyncl ale nezmiňuje, přestože citovaná studie jej výslovně uvádí.

Vzhledem ke všem výše zmíněným výtkám musím říci, že na mě kniha působí dojmem, jako kdyby byla „šitá horkou jehlou“. Navíc je výstupem grantu uděleného Grantovou agenturou ČR „Transnacionální politika a ČSSR na poli stíhání na-

81 ŠINDELÁŘOVÁ, Lenka: *Einsatzgruppe H. Působení operační skupiny H na Slovensku 1944/1945 a poválečné trestní stíhání jejich příslušníků*, s. 320–325.

82 TÁŽ: *Einsatzgruppe H na povstaleckém Slovensku (1944–1945) a poválečná trestní stíhání*, s. 598–599.

cistických válečných zločinů ve střední Evropě v letech 1960 až 1990“, realizovaného v letech 2015–2017.⁸³ Zvládnout a kvalitně zpracovat takto rozsáhlé téma během tří let považuji v podstatě za nemožné. Kyncl zřejmě neměl k sepsání své práce dostatek času. To jej ale nezabývá zodpovědnosti za závažná metodologická pochybení. Navíc se problematice nacistických zločinců a německého represivního aparátu věnuje takřka celý svůj profesní život, tudíž by pro něj měla být detailní znalost jeho struktury, vojenské terminologie i vybraných osobností samozřejmostí. Tato publikace však dokládá opak.

Kniha Vojtěcha Kyncla trpí nevhodnou volbou pramenů, nekritickým přebíráním informací v nich obsažených, nedostatečným využitím sekundární literatury, ledabyly provedenou jazykovou redakcí a obsahuje alarmující množství faktografických chyb. Nedá se proto označit za kvalitní. Odvážuji se dokonce tvrdit, že v podobě, v jaké kniha vyšla, raději vůbec vyjít neměla. Na erudované zpracování tématu stíhání nacistických zločinců si tak česká veřejnost bude muset ještě počkat.

◆ Jan Zumr